

Studijní opora

Název předmětu: Ekonomie I
(část makroekonomie)

6. Kapitola

Teorie hospodářských cyklů

Zpracoval(a): Ing. Vendula Hynková, Ph.D.

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Název projektu: Inovace magisterského studijního programu Fakulty ekonomiky a managementu

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/2.2.00/28.0326

PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY.

6. Teorie hospodářských cyklů

V rámci této kapitole vymezíme hospodářský cyklus, jenž je nedílnou součástí hospodářského vývoje národní ekonomiky a v rámci ekonomické teorie označován jako jedna ze základních makroekonomických nestabilit. V textu bude objasněna podstata mechanismu hospodářského cyklu, budou osvětleny důsledky hospodářského cyklu na ekonomiku, možnosti hospodářské politiky státu, jejímž cílem je omezit výkyvy v hospodářské aktivitě a závěrem bude zodpovězena také otázka možnosti předvídání hospodářských cyklů.

6.1 Charakteristika hospodářského cyklu

Hospodářské cykly lze charakterizovat jako výkyvy v ekonomické aktivitě v podobě **kolísání skutečného reálného produktu ekonomiky kolem potenciálního produktu** (tzv. trendu). Hospodářská aktivita se buď zrychluje, nebo zpomaluje. Hospodářský cyklus znamená střídání období růstu a poklesu reálného produktu. V takovém případě dochází ke kolísání zaměstnanosti, investic, zisků a jiných veličin. V praxi se pozornost soustředí na fluktuace skutečného reálného produktu.

Hospodářský cyklus může mít růstovou tendenci, v tom případě hovoříme o **expanzi**, nebo klesající, kdy hovoříme o **kontrakci**. Situaci, kdy výkon neklesá, ani neroste, a tudíž vykazuje nulové přírůstky, označujeme za **stagnaci**.

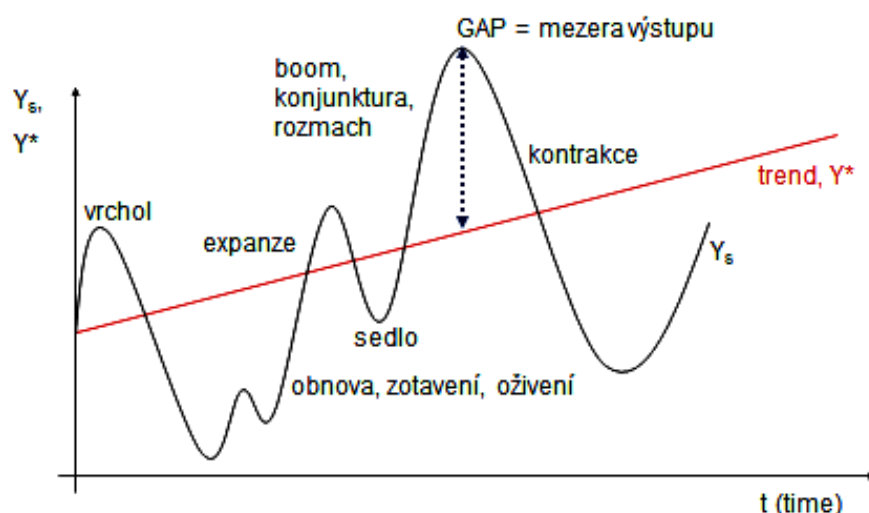
Fáze expanze je ukončena **vrcholem** ekonomického cyklu a fáze kontrakce **sedlem** (dnem). Jedná se o tzv. **body zvratu**.

Pokud je ekonomika ve fázi expanze, ale skutečný reálný produkt se nachází pod úrovní potenciálního produktu, označujeme tuto situaci jako **obnovu, zotavení** nebo **oživení** ekonomiky. Jedná-li se o fázi expanze, kdy je skutečný výkon nad úrovní potenciálního produktu, hovoříme o **boomu, konjunkturu** neboli **rozmachu** (viz obr. č. 6.1).

Pro kontrakci někteří ekonomové volí označení **krize**. Avšak jiní používají pojem **krize** pro výrazný pokles reálné produkce. Pokud kontrakce trvá déle než 6 měsíců, je pro tuto situaci zažit pojem **recese**. Obzvlášť výrazná a dlouhá recese má pojmenování **deprese** a prudká kontrakce **propad**.

Rozdíl mezi skutečným a potenciálním produktem se označuje jako **gap** (z angl. *gap* – mezera, difference). Střídání fází hospodářského cyklu popisuje obr. č. 6.1. Na ose x je vynesena čas (t) a na ose y skutečný (Y_s) a potenciální produkt (Y^*), přičemž skutečný výkon Y_s osciluje kolem trendu – potenciálního produktu. Trend má obvykle růstovou tendenci a v obrázku je zakreslen jako rostoucí přímka.

Obr. č. 6.1 Hospodářský cyklus



Cyklický pohyb ekonomiky bychom mohli vyjádřit i *matematicky*. Důležitější pro danou fázi cyklu je nikoli výše změny produktu (malá či velká), nýbrž její **kladná** či **záporná hodnota**. Hospodářský cyklus můžeme vyjádřit pomocí absolutní změny reálného produktu Y_r v období (t) a předchozím období $(t - 1)$ jako:

$$\Delta Y_r = Y_{r(t)} - Y_{r(t-1)}$$

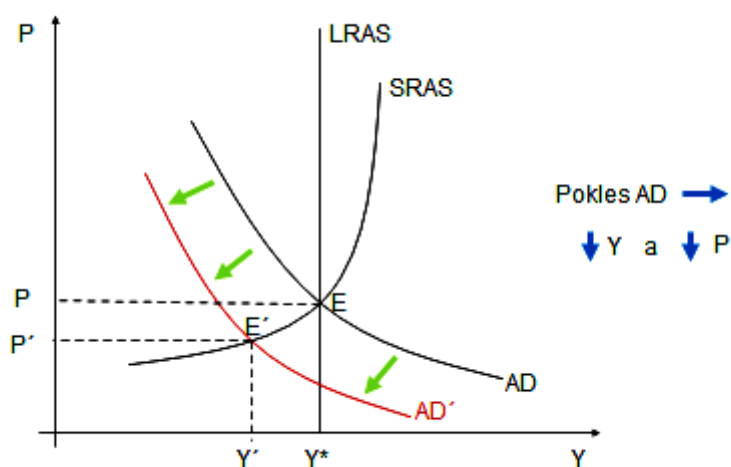
nebo pomocí procentní změny reálného produktu jako:

$$\Delta Y_r = \frac{Y_{r(t)} - Y_{r(t-1)}}{Y_{r(t-1)}} \cdot 100 (\%)$$

Jeden hospodářský cyklus je vymezen jako časový úsek, během něhož ekonomika vykoná pohyb mezi dvěma po sobě následujícími body zvratu (např. mezi dvěma sedly). Doba, za kterou ekonomika takový pohyb vykoná, se označuje jako **perioda cyklu**.

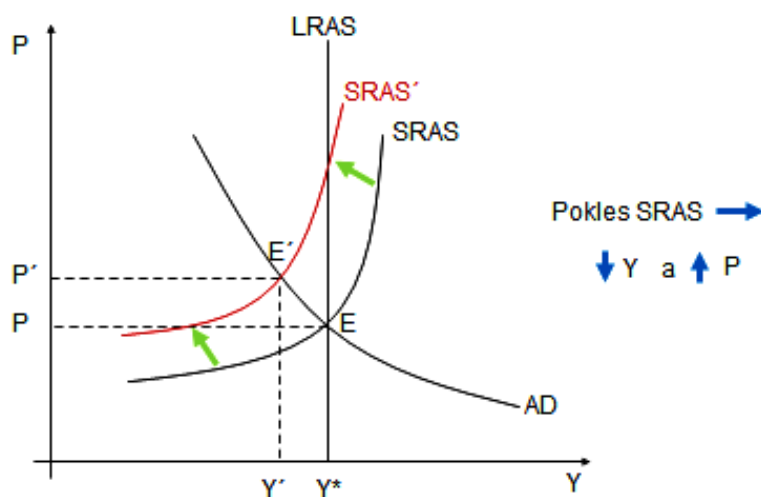
Hospodářský cyklus můžeme také zakreslit pomocí modelu AS/AD, z něhož zjistíme i změnu týkající se cenové hladiny (cenovou hladinu vynásíme na svislé ose). Zaměříme se na *fázi kontrakce*. Ta může být způsobena buď negativním poptávkovým, nebo negativním nabídkovým šokem. Zatímco pokles agregátní poptávky snižuje celkovou cenovou hladinu v ekonomice, pokles agregátní nabídky ji zvyšuje. Pokles AD zachycuje obr. č. 6.2. Na ose x měříme reálný výkon ekonomiky a na ose y celkovou cenovou hladinu. Nová makroekonomická rovnováha E' determinuje nižší výkon Y' a nižší cenovou hladinu P' . Uvedená situace se označuje jako **klasická recese**.

Obr. č. 6.2 Klasická recese



V případě poklesu agregátní nabídky (např. vlivem růstu nominálních mezd nebo cen surovin na světovém trhu) se SRAS posune směrem doleva nahoru a jak ilustruje obr. č. 6.3, nová makroekonomická rovnováha E' determinuje nižší reálný výkon Y' a vyšší celkovou cenovou hladinu P' . Uvedená situace je označována jako **slumpflace**.

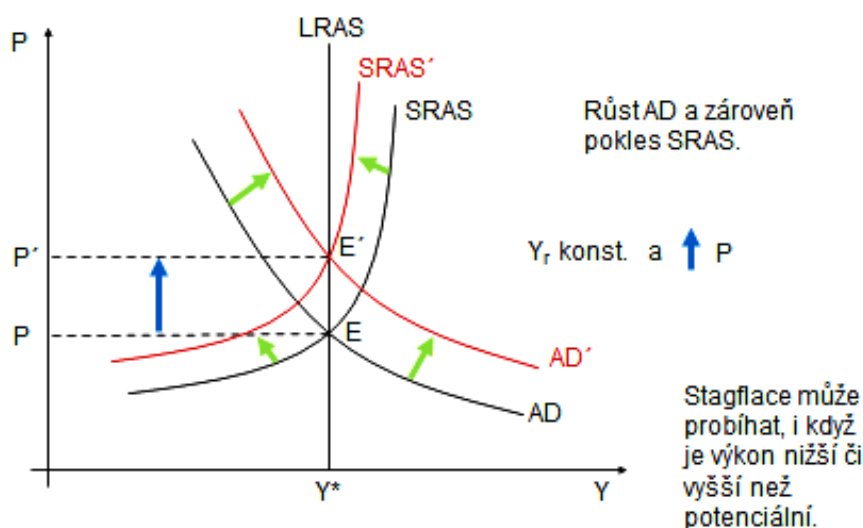
Obr. č. 6.3 Slumpflace



Analogicky bychom zobrazili fáze expanze pomocí pozitivního poptávkového, popř. nabídkového šoku. Růst AD – pozitivní poptávkový šok způsobí růst produktu (alespoň v krátkém období) a růst celkové cenové hladiny. Následkem růstu SRAS je růst produktu a pokles cenové hladiny.

V ekonomice může nastat situace, kdy reálný výkon stagnuje (je nezměněn), ale roste celková cenová hladina. Tuto situaci budeme označovat za **stagflaci** (zmíněno také v kapitole o inflaci). Stagflaci zobrazuje obr. č. 6.4. V tomto případě budeme předpokládat růst agregátní poptávky a pokles krátkodobé agregátní nabídky za předpokladu, že se ekonomika nachází na potenciálním produktu.

Obr. č. 6.4 Stagflace při potenciálním produktu



Hospodářské cykly se v současnosti rozlišují z hlediska jejich časové dimenze a je známo následující členění. Hovoří se o **typech hospodářských cyklů**.

1. **Krátkodobé Kitchinovy cykly** – jedná se o krátkodobé kolísání reálného produktu v jednotlivých odvětvích, v několikaměsíčních po sobě následujících obdobích (uvádí se až 40 měsíců), často pod vlivem sezónních událostí (např. rostoucí poptávka v předvánočním čase, vliv počasí v zemědělství, dovolené v létě atd.), ekonomové je většinou spojují s výkyvy v zásobách;
2. **Střednědobé Juglarovy hospodářské cykly** – často označované jako obchodní nebo průmyslové, těmto cyklům se ekonomická věda věnuje nejvíce. Představují časový horizont trvající přibližně 8 – 10 let. V literatuře se objevuje také název konjunkturální cyklus nebo konjunkturální kolísání (pojem konjunktura je zde ve smyslu *vývoje hospodářství*, na rozdíl od konjunktury jako určité fáze hospodářského cyklu), tyto cykly jsou mnohdy spojovány s vývojem investic do výroby;
3. **Dlouhé Kondratěvovy hospodářské cykly, dlouhodobé Kuznětzovy cykly** – v rozmezí asi 50 – 60 let, někdy dokonce i více. Jsou v různých teoriích vysvětlovány událostmi jako jsou války, objevy nerostných surovin, klimatické změny nebo rozšiřování světového trhu či investičními cykly do infrastruktury. Z jiných příčin mohou být zmíněny *inovace* (parní stroje, rozvoj dopravní sítě,

vědecko-technická revoluce, informační revoluce...). Ekonomové podávají různé příčiny těchto dlouhodobých vln. Většina z nich se shoduje spíše v příčině technologických změn.

Dnes se setkáme s tímto rozlišením dlouhodobých vln:

První vlna – souvisí s průmyslovou revolucí, zejména s vynálezem parního stroje.

Druhá vlna – souvisí s rozvojem železnic, lodní dopravy a těžkého průmyslu.

Třetí vlna – je spojena s vědecko-technickou revolucí.

Čtvrtá vlna – souvisí s rozvojem elektronického průmyslu.

Pátá vlna – současná, značí ji informační revoluce, mikrotechnologie.

6.2 Mechanismus hospodářského cyklu

Existuje řada rozdílných teorií, snažící se vysvětlit příčiny hospodářského kolísání, a jen menší část výkladu, která je pro všechny ekonomy společná. Co se týče příčin hospodářského vlnění, ekonomové se dnes shodují v tvrzení, že příčiny cyklického kolísání jsou různé a často specifické a že vznikají na základě **vzájemného působení agregátní nabídky s agregátní poptávkou** (jako výsledek nerovnováhy mezi růstem výrobní kapacity a růstem finálních poptávek po jejím produktu). Dále, že hospodářské cykly připomínají spíše výkyvy v počasí a nikdy nebudou totožnými, tzn. že se neopakuje přesně jejich průběh (nejedná se o průběh hospodářského cyklu v podobě funkce, jakou je např. cosinus).

Cestou k pochopení hospodářských cyklů je hledat typické rysy průběhu cyklických výkyvů. Obecně se rozlišují **exogenní** (vnější) a **endogenní** (vnitřní) **příčiny**. Také se rozlišují příčiny **ekonomické** a **neekonomické** (z neekonomických např. přírodní katastrofy), dále příčiny **nahodilé** a takové, které se více či méně pravidelně **opakují**.

Exogenně působí např. hospodářská politika státu, tempo růstu obyvatel, válečný stav ekonomiky nebo nedostatečná informovanost tržních subjektů. **Endogenní příčinou** je např. nestabilita investičních výdajů.

Vysvětlování střídání fáze kontrakce s fází expanze hospodářského cyklu vychází v tradičním pojetí ze změn agregátní poptávky nebo agregátní nabídky. Různá vysvětlení proto specifikují nebo zobecňují výkyvy v agregátní poptávce či nabídce (poptávkové a nabídkové šoky) a vysvětlují příčiny hospodářského cyklu.

Existuje velmi mnoho *teorií hospodářského cyklu (teorií konjunktury)*. Následuje jejich stručná charakteristika.

- **Keynesiánská teorie** hospodářských cyklů se opírá o kolísání agregátní poptávky pod vlivem výkyvů v investičních a spotřebních výdajích (zaměstnanost určuje v krátkém období agregátní poptávka). Tyto výkyvy

mohou být způsobeny např. pesimistickými očekáváními firem a domácností nebo výkyvy v bohatství (např. poklesem cen cenných papírů). Pokles těchto výdajů přitom není doprovázen zvýšením jiných výdajů, jak předpokládala předkeynesiánská ekonomie na základě Sayova zákona trhů. Podle Sayova zákona trhů vytvářela každá nabídka odpovídající poptávku, neboť výrobci vyrábějí, aby v zápětí prodali, a proto se agregátní nabídka rovná agregátní poptávce. Vysvětlení kolísání reálného produktu vlivem výkyvů v investičních a spotřebních výdajích je doprovázeno keynesiánskými předpoklady.

- **Monetaristická (peněžní) teorie** vysvětluje kolísání ekonomiky pomocí peněžní iluze pracovníků, resp. jejich nesprávnými inflačními očekáváními. Příčiny výkyvů v ekonomické aktivitě jsou pouze monetaristického (peněžního) rázu a spočívají ve změnách v peněžní nabídce. Monetaristická teorie zpochybňuje možnost dalších vlivů jako jsou výkyvy v autonomních výdajích soukromého sektoru. Příčinou hospodářských cyklů (včetně Velké deprese v letech 1929 – 1933) je podle monetarismu nevhodná peněžní hospodářská politika.
- **Škola racionálních očekávání** zdůvodňuje kolísání agregátní poptávky pomocí mylné interpretace vývoje cenových relací ekonomickými subjekty. Pouze nečekaná změna agregátní poptávky může ovlivnit kolísání ekonomiky. Mylné, ale zároveň racionální očekávání ekonomických subjektů, kdy firmy považují všeobecný růst cen za růst cen právě své produkce a domácnosti růst mezd jako růst reálných mezd, umožní krátkodobé kolísání produkce. Konzervativní směry se opírají o specifické předpoklady. Jedním z nich je fakt, že trhy práce se vyčišťují a jsou v rovnováze. Kolísání ekonomiky za předpokladů konzervativních směrů se označuje jako *rovnovážný hospodářský cyklus*.
- **Teorie politického hospodářského cyklu** vychází z předpokladu, že příčinami kolísání produkce jsou intervencionistické zásahy autorit, zejména používání nástrojů fiskální a monetární politiky. Teoretickým východiskem je teorie veřejné volby. Podle této teorie se politici rozhodují s cílem maximalizovat svůj vlastní užitek, nikoli užitek společnosti. Kolísání ekonomiky je dáno rytmem voleb. Před blížícími se volbami politické strany preferují expanzivní typ politiky a provádějí populární opatření s cílem získat nebo udržet hlasy voličů a tím získat a udržet mocenskou pozici. Po volbách naopak preferují restriktivní typ politiky a provádějí pro voliče nepopulární opatření.
- Další z teorií hospodářského cyklu je **inovační teorie**, kdy jsou střednědobé cykly způsobeny inovacemi (určitými tvůrčími aktivitami v hospodářství). Vznikají na základě tzv. *invenčí* čili nápadů. Kontrakce jako fáze hospodářského poklesu je vysvětlována jako ozdravný proces, během něhož zanikají investice, které jsou neperspektivní. V období expanze jsou nové

inovace zaváděny. Inovace mají různé formy, např. zavádění nových výrobků (výrobní inovace), použití nových výrobních metod, získání nových trhů, získání nových zdrojů surovin nebo zavedení nové organizace výroby. Tyto inovace se objevují spíše ve skocích, nikoli plynule. Bývají masově aplikovány a podmiňují ekonomický růst. Pokud se jejich potenciál vyčerpá, nastává hospodářský útlum, jenž je současně podmíněn nedostatkem peněžních prostředků v ekonomice. Inovace mají endogenní charakter, jsou součástí podnikání, které se vyznačuje neustálými inovačními aktivitami v honbě za ziskem. Za hlavního představitele inovační teorie je považován J. A. Schumpeter.

- Dalším vysvětlením kolísání ekonomiky je spojení **principu akcelérátoru a multiplikátoru**. Tato teorie je proudem keynesiánského přístupu s důrazem na investiční výdaje. Akcelerační princip je založen na jednoduchém vyjádření na vztahu mezi objemem vytvářené produkce a stavem kapitálu potřebného k výrobě daného produktu. Část celkových investičních výdajů (indukované investice) závisí na realizované produkci v ekonomice a závisí na koeficientu akcelerace. Tyto investiční výdaje mají zrychlený (akcelerovaný) růst ve srovnání s růstem produktu. Na růst investičních výdajů je dále napojen multiplikační efekt. Vynaložená investice má podle principu multiplikátoru důchodotvorný účinek. Přírůstek důchodu podle akceleračního principu vyvolá indukované investice. Postupně však růst produktu narazí na kapacitní možnosti ekonomiky a přírůstek důchodu bude nulový. Akcelerační princip začne fungovat v obráceném směru, klesne poptávka po investicích, klesne produkt a jeho pokles se prohlubuje působením multiplikátoru. Akcelérátor a multiplikátor nyní působí společně v opačném směru. Produkt klesá až do okamžiku, kdy firmy zahájí nákup investičních statků s cílem obnovit fyzicky opotřebované a zastaralé části fixního kapitálu. Následuje přírůstek produktu s multiplikačním efektem. V rámci této teorie se jedná o samogenerující hospodářské cykly, které však ovlivňují vnější příčiny a je obtížné empiricky vysledovat uvedený mechanismus. Teorie předpokládá, že investiční výdaje porostou v důsledku akceleračního principu po zahájení fáze expanze, kdy je ale možné očekávat zapojení nevyužitých výrobních kapacit. Základní principy multiplikátoru a akcelérátoru vyjadřuje následující schéma:

Neokeynesiánský výklad hospodářského cyklu:
princip multiplikátoru a princip akcelerátoru

- **princip multiplikátoru:**

$$\Delta Y = \alpha \cdot \Delta I$$

růst investic → růst důchodu

α = investiční multiplikátor

- **princip akcelerátoru:**

$$I_v = a \cdot \Delta Y$$

růst důchodu → růst investic

a = akcelerační koeficient

I_v = vyvolané (indukované) investice, závisí na realizovaném důchodu

Multiplikátor a akcelerátor působí ve stejném směru, horní hranicí je potenciální produkt a dolní hranicí jsou obnovovací investice.

- **Teorie reálných hospodářských cyklů** se při výkladu příčin hospodářského kolísání orientuje na nabídkovou stranu ekonomiky. Teorie rozlišuje počáteční impuls nástupu cyklické fáze expanze či recese a mechanismus udržování hospodářského cyklu. Počátkem ekonomického cyklu jsou vnější reálné šoky. Jsou to okolnosti ovlivňující zejména produktivitu výrobních faktorů – technologické změny, vládní výdaje – např. pro armádu, dále klimatické změny atd. Teorie odmítá účinky změn nominální peněžní zásoby na vývoj celkového produktu. Peníze v tomto přístupu jsou endogenního charakteru a jejich vývoj se přizpůsobuje vývoji produktu nikoli naopak. Mechanismus setrvačnosti hospodářských cyklů je v rámci této teorie založen na stimulaci ekonomických subjektů k vyšší aktivitě růstem reálných důchodů či naopak. Kolísání produktu je vysvětlováno ze změn objemu zaměstnané práce. Objem zaměstnané práce závisí na ochotě pracovníků pracovat v tzv. „dobrých časech“, kdy jsou reálné důchody na vysoké úrovni. Pokud jsou reálné důchody nízké, pracovníci preferují spíše volný čas v tzv. „špatných časech“. Jedná se o tzv. intertemporální (mezičasovou) substituci mezi prací a volným časem (práce je doplňkem k volnému času). V „dobrých časech“ též rostou úspory. Méně se spotřebovává a více spoří, roste-li úroková míra. Proto je možný růst investic a počáteční šok se šíří do budoucna. Pokud počáteční šok začne odeznívat, reálné důchody klesají a dochází k útlumu hospodářské aktivity. Tato teorie je rovnovážnou teorií hospodářského cyklu. Na trhu práce se předpokládá pouze existence dobrovolné nezaměstnanosti. Nabízené množství práce se vyrovnává s poptávaným množstvím práce. Ekonomika se nachází na úrovni potenciálního produktu a kolísání ekonomiky znamená kolísání samotné úrovně tohoto potenciálního produktu.
- Další teorie se opírá o **teorii strukturálních změn mezi sektory**. Řadí se mezi neoklasické přístupy. Zdůrazňuje vysoké náklady generované změnami struktury zaměstnanosti. Podstatou je, že recese jsou periodami, které jsou

spojené s většími sektorovými šoky, které vyžadují sektorové přizpůsobovací procesy strukturálního charakteru. Sektorové přizpůsobovací procesy doprovází zvýšená míra nezaměstnanosti a nižších příjmů, které snižují agregátní poptávku po produktech pro všechny sektory. Důsledkem je snížená nabídka práce a nízké přesuny pracovníků mezi sektory, a to i přesto, že recese je primárně zapříčiněna potřebou realokace výrobního faktoru práce mezi sektory.

- Na počátku 80. let 20. století vznikla teorie, jež zdůrazňuje **působení ekonomických šoků**, jak krátkodobých, tak dlouhodobých. Označuje se jako **teorie náhodné procházky s trendem**. Tato teorie vysvětluje ekonomický cyklus jako kolísání úhrnné ekonomické aktivity pod vlivem dočasně působících poptávkových šoků i trvale působících nabídkových šoků. Dočasné šoky vyvolávají náhodné výkyvy kolem trendu. V dlouhodobém časovém horizontu roste ekonomický výkon díky tomu, že pozitivní ekonomické šoky jsou výraznější a převažují nad negativními.

Dále se setkáme např. s **peněžní teorií**, vysvětlující specifickým způsobem vliv kolísání úrokové míry na investice (*K. Wicksell, L. E. Mises, F. A. Hayek*) nebo s příčinou hospodářského vlnění v podobě „**krize z nadvýroby**“ *K. Marxe*, podmíněné nedostatečnou koupěschopností obyvatelstva.

Pozn. V minulosti existovaly celé řady **alternativních teorií**, které vysvětlovaly fluktuace produktu. Např. *W. S. Jevons* (neoklasická škola) považoval za příčinu hospodářského vlnění kosmický rytmus a vyslovil názor, že hospodářský cyklus závisí na vlivu slunečních skvrn na Zemi. Podobný názor zastával i *H. L. Moore*, kdy jsou výkyvy v produkci hospodářství závislé na vnějších klimatických podmínkách, resp. na pravidelnosti a úhrnu srážek. Pokročilá **teorie hospodářských cyklů v zemědělství** vysvětluje, že následující perioda cyklu je určována podle současných a minulých cen v zemědělství a současná cena produkce je určována podle současné produkce. **Teorie „podspotřeby“** vyjadřuje, že ve srovnání s tím, kolik by bylo možné investovat, směřuje příliš mnoho důchodu do rukou bohatých nebo více spořivých subjektů (*J. A. Hobson, P. Sweezy* a jiní). Jsou známé i tzv. „**psychické teorie**“, které vysvětlují kolísání produkce se změnami chování podnikatele, popř. spotřebitele. Hospodářský cyklus je v tom případě „**nákaza**“, při níž infikuje jeden subjekt druhého pesimistickými nebo naopak optimistickými očekávaními (*A. C. Pigou, W. Bagehot* a jiní). Tyto teorie se označují jako **jednopříčinné** (unikauzální).

6.3 Důsledky hospodářských cyklů a proticyklická hospodářská politika

Odhalení skutečných příčin cyklického kolísání zvyšuje možnosti omezení cyklického pohybu. Hospodářské cykly působí na ekonomické subjekty. Zřejmě nejvýraznějším důsledkem ekonomického kolísání je růst nezaměstnanosti v **cyklické fázi kontrakce**. Nezaměstnanost souvisí s **mezerou produkce** (ztráta produkce ve srovnání s potenciálním produktem).

Vztah mezi výkyvem reálné produkce a mírou nezaměstnanosti zkoumal v americké ekonomice *Arthur M. Okun* (1928 – 1980). Využíval data o vývoji HDP a míry nezaměstnanosti od druhé světové války do r. 1960.

A. M. Okun formuloval vztah, který odráží negativní vzájemný vztah mezi koeficientem růstu produktu vůči potenciálnímu produktu a mírou nezaměstnanosti:

$$u = u^* - \sigma \left[\left(\frac{Y}{Y^*} \cdot 100 \right) - 100 \right]$$

kde u je skutečná míra nezaměstnanosti, u^* je přirozená míra nezaměstnanosti (míra nezaměstnanosti v ekonomice za situace úplného využití zdrojů), výraz $\frac{Y}{Y^*}$ znamená koeficient růstu skutečného produktu oproti potenciálnímu, σ (*sigma*) je koeficient citlivosti změny míry nezaměstnanosti (u) na změnu koeficientu produktu $\frac{Y}{Y^*}$, Y je skutečný produkt a Y^* potenciální produkt. Výraz v hranaté závorce znamená tempo růstu skutečného produktu oproti potenciálnímu produktu v %:

$$\frac{Y}{Y^*} \cdot 100 - 100 = \left(\frac{Y}{Y^*} - 1 \right) \cdot 100 = \left(\frac{Y - Y^*}{Y^*} \right) \cdot 100 \text{ (v \%)}$$

Jestliže je v ekonomice $u^* = 4 \%$ (při Y^*), koeficient $\sigma = 0,4$ a poměr skutečného produktu k potenciálnímu produktu $\frac{Y}{Y^*} = 0,75$ (produkční mezera je ve výši 25 % potenciálního produktu), můžeme spočítat velikost skutečné míry nezaměstnanosti:

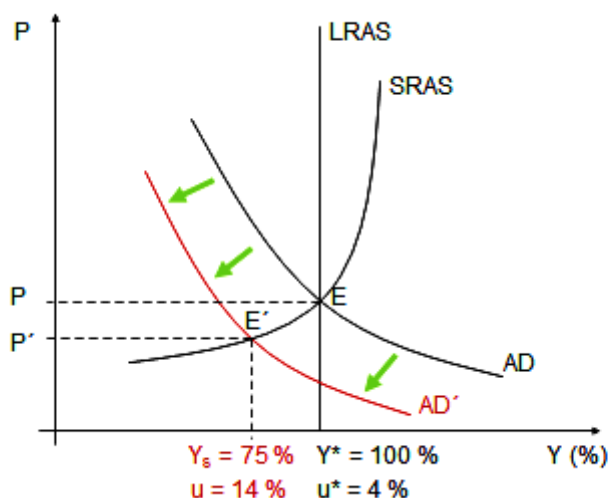
$$u = 4 - 0,4 \cdot (0,75 \cdot 100 - 100)$$

$$u = 4 - 0,4 \cdot (-25)$$

$$\mathbf{u = 14 \%}$$

Spočítali jsme, že při produkční mezeře ve výši 25 % od potenciálního produktu je skutečná míra nezaměstnanosti 14 %. Následující obrázek č. 6.5 ilustruje náš výpočet. Nechť v ekonomice *poklesla agregátní poptávka* na úroveň AD' a vznikla produkční mezera, kdy je skutečný výkon na úrovni 75 % potenciálního produktu ($Y^* = 100 \%$). To znamená, že pak existují volné, nezapojené výrobní kapacity, včetně nezapojené pracovní síly. Míra nezaměstnanosti se zvýšila oproti situaci za úplného využití zdrojů ze 4 % na 14 %.

Obr. č. 6.5 Ilustrace Okunova zákona



Okunův zákon se běžně v makroekonomii interpretuje tak, že *klesne-li reálný produkt od potenciálního produktu o 2 %, zvýší se míra nezaměstnanosti o 1 %*. Přičemž tento poměr byl odvozen z *empirických údajů*.

Dopadem cyklické fáze kontrakce je pokles ekonomické úrovně (HDP/obyv.) a pokles životní úrovně obyvatelstva. Nezaměstnanost s sebou přináší negativní důsledky **ekonomické a sociální**.

Kolísání ekonomiky produkuje i další nestabilitu v podobě **růstu inflace**. Jednak v případě přehřátí ekonomiky (inflace tažená poptávkou za úroveň potenciálního produktu) nebo v důsledku negativního nabídkového šoku (inflace tažena nabídkou při jakékoli úrovni produkce).

Cyklické kolísání ekonomiky se promítá také do rozkolísanosti **vnější ekonomické pozice**. Například probíhá-li kontrakce, klesá import a zlepšuje se běžný účet platební bilance (běžný účet platební bilance odpovídá zhruba veličině čistý export).

Důsledky hospodářských cyklů jsou rovněž **politické**, kdy se vláda snaží reagovat na koncentraci problémů, vznikajících důsledkem hospodářských cyklů (např. na pokles životní úrovně obyvatel ve fázi kontrakce).

Existence hospodářských cyklů v ekonomice vyvolala ústřední otázky – *jak stabilní je tržní hospodářství a co může vláda udělat pro to, aby podpořila stabilní ekonomický růst*.

Proticyklická politika neboli **politika vyhlazování hospodářského cyklu** probíhá nejčastěji jako regulace agregátní poptávky (aktivistická keynesiánská politika). Tato regulace má podobu politiky vysoké zaměstnanosti cestou snižování cyklické nezaměstnanosti nebo podobu protiinflační politiky.

Proticyklická politika opírající se o monetaristickou teorii cyklu spočívá v absenci regulace agregátní poptávky. Cyklické kolísání ekonomické aktivity se v rámci konzervativního směru považuje za důsledek zasahování autorit do fungování trhů (v podstatě vládní selhání). Stabilní růst ekonomiky bude zabezpečen přiměřenou monetární politikou v podobě dodržení známého monetárního pravidla růstu peněžní zásoby v ekonomice – *peněžní zásoba by měla růst proporcionálně s růstem reálného produktu*.

Rovněž škola racionálních očekávání (nová klasická makroekonomie) zpochybňuje schopnosti stabilizační politiky ovlivňovat cyklické výkyvy. Hovoří o *teorému neúčinnosti státní politiky*. Přístup ekonomie strany nabídky spočívá v zaměření se na agregátní nabídku. Tato škola se soustředí spíše na problém dlouhodobého udržení zdrojů ekonomického růstu ve výrobě než na problematiku vyhlazování cyklů.

6.4 Indikátory hospodářského cyklu

Účinnost anticyklické politiky se zvyšuje, pokud je možné správně předpovědět blížící se fáze hospodářského cyklu, neboť obecným jevem provázející působení proticyklické politiky státu je zpoždění. Nástroje takového předvídání se označují jako „**konjunkturální indikátory**“. Tyto indikátory se rozdělují do třech hlavních skupin: na předstihové indikátory, souběžné indikátory a zpožděné indikátory.

Mezi **předstihové indikátory**, které napovídají, jakým směrem se bude ekonomika pohybovat, patří indexy akciových trhů, počty zakázek (zejména v odvětvích vyrábějících investiční statky), počty vydaných stavebních povolení aj.

Souběžné indikátory pomáhají identifikovat probíhající fázi hospodářského cyklu, můžeme mezi ně zařadit např. úroveň reálného HDP, míru nezaměstnanosti, index cen výrobců (PPI).

Zpožděné indikátory znamenají doznívání určité cyklické fáze. Zkoumá se výše mezd, maloobchodní obrat nebo spotřebitelské ceny.

Zdroje:

FRANK, R. H., BERNANKE, B. S. *Principles of Macro-economics*. 3rd Edition. NY: McGraw-Hill/Irwin, 2007. 561 p. ISBN 978-0-07-325594-1.

FUCHS, K., TULEJA, P. *Základy ekonomie*. 2. rozšířené vydání. Praha: Ekopress, 2005. 347 s. ISBN 80-86119-74-2.

HOLMAN, R. *Ekonomie*. 4. aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 710 s. ISBN 80-7179-891-6.

HYNKOVÁ, V., NOVÝ, J. *Makroekonomie I – pro bakalářské studium, II. díl*. 1. vyd. Brno: Univerzita obrany, 2009. 82 s. ISBN 978-80-7231-578-9.

LIPSEY, R. G., CHRYSTAL, K. A. *Economics*. Tenth edition. Oxford, NY: Oxford University Press Inc., 2004. 699 p. ISBN 978-0-19-925-784-1.

MANKIW, G. N. *Principles of Economics*. 2nd edition. South-Western Educational Publishing, 2000. 888 p. 978-0030259517.

MANKIW, G. N. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2000. 763 s. ISBN 80-7169-891-1.

McCONNELL, C. R., BRUE, S. L. *Macroeconomics: Principles, Problems, and Policies*. 7th ed. McGraw-Hill, Irwin, 2007. 380 p. ISBN 978-0-07-110144-6.

SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Economics*. 15th ed. McGraw-Hill, 1995. 1013 p. ISBN 0-07-054981-9.

SCHILLER, B. R. *Makroekonomie dnes*. Brno: Computer Press, 2004. 412 s. ISBN 80-251-0169-X.